

IRODALOM — KÜLFÖLDI TANITÁSI MOZGALMAK — LAPSZEMLE — HIREK

IRODALOM

Prohászka Lajos: A vándor és a bujdosó. Budapest. 1936. 171 lap.

A karakterológia, mint külön tudományág, csak alig egy századévi létezésre tekinthet vissza. Megalapítójának C. G. Carus nevezhető, ki 1846-ban adta ki *Psyche* c. első ilyen irányú könyvét. A tudomány maga csak 1867-ben kapta nevét I. Bahnsentől, a „Beiträge für Charakterologie“ c. könyv szerzőjétől. De azért egy derék magyar tudós, Rónay Jácint püspök (1814-1889), ki Rudolf trónörökös röténelemtanára volt, már 1847-ben *Jellemisme* c. művével, mint a karakterológia magyar úttörője, mutatkozott be a magyar tudományos irodalomban.

A karakterológia a lefolyt három emberöltő folyamán nagy fejlődésen ment keresztül és gazdag irodalmat teremtett mind a négy főirányzatában. Primitív formája, a *tipológiai* irány már az ókori irodalomban jelentkezett Aristoteles tanítványánál, Theophrastus görög filozófusnál a Kr. e. IV. században, ki 31 jellemrajzban ostorozta kortársainak gyarlóságait. A tipológiai iránynak kezdetleges leíró jellege a XIX. században a lelki alkaton alapuló tipizálásnak adott ugyan helyet pl. Schleiermachernál és a tudományának is nevet adó Bahnsennél, majd a pszichiátriai alapú tipológiának Kretschmernél, de az egész irány helyét lassankint a karakterológia *lélektani* irányzata foglalta el, mely szembehelezkedve az igazi emberismeretre, kellő támaszpontokat nem nyújtó elemző lélektannal, az emberi jellemalakulatokat a struktúra-lélektan, a komplex-lélektan alapján Klagesnél az alapjellem fogalmának segítségével próbálta megmagyarázni. Volt a XIX. századi romantika virágkorában, épen az úttörőkként említett Carusnál a karakterológiának egy *romantikus* irányzata is, mely az egyéni és nemzeti jellem vizsgálata közben minden létmegnyilvánulásban szimbólumot látott s ebből vont következtetéseket a lényegre. Mindezen irányzatok bizonyos pozitívitásra törekvésben egyeztek egymással, szemben a karakterológiának Diltheytől kiinduló, Sprangernél teljes kifejezésre jutott irányzatával, a *szellemtudományi* irányzattal. Ez az irány már a XX. század szülötte. A szellemtörténet módszereivel dolgozik s megalkotja az általános emberi szellem tipológiáját.

A karakterológia é modern szellemtudományi irányának kiváló terméke, a rendszernek még Spranger híres főművében (Lebensformen) kialakult klaszszikus formáját is tovább építő, vagy inkább néhány nagy és művelt nemzet jellemének lényegvizsgálatára kiterjesztő alkotása Prohászka Lajosnak, a budapesti egyetem pedagógusának, Finácsy Ernő kedvelt tanítványának és az egyetemi tanszéken utódának előttünk fekvő műve: *A vándor és a bujdosó*.

Címét két olyan nemzetnek szellemtörténetileg meglátott főjellemvoná-

sáról veszi, melyeket a sokszázados sorsalakulatok szorosan egybekapcsoltak s mégis szembeállították egymással. A *vándor* a német nemzet, a *bujdosó* a magyar, kiknek evvel az egy-egy szóval jelzett népi jellemrajza foglalja el a könyv fejtegetésének javarészét, miután bevezetésül, módszerének próbájául a görög népet mint *kifejezőt*, a rómaiakat mint *szervezőt*, a középkor emberét, mint *zarándokot*, a spanyolt, mint *quijotirtót*, a franciát, mint *stilizátort*, az angolt, mint *telepest*, az olaszt, mint *humanistát* mutatta be és jellemezte.

E jellemzések azonban nem pusztán külsőségek vagy leíró lélekelemzések formájában tárulnak elénk, hanem mélyreható szellemi vizsgálódásokban, súlyos filozófiai gondolatokban, melyek a laikusokra nézve nehéz, de a filozófiai és pedagógiai gondolkodóra nézve gondolatébresztő olvasmánnyá avatják Prohászka Lajos könyvét.

Prohászka műve, mikor fejtegetései során a címének megfelelő legfőbb gondolattömbhöz, a vándor és a bujdosó nemzetlélekrajzához ér, először a németiség szellemi képével foglalkozik. A német népet úgy jellemzi, mint Európa vándorát, mint a végtelen kiterjedések nemzetét. A németiség lelke állandóan vándorúton van a végtelen felé, így a végtelenbe szárnyal, a lét mélységeibe és magasságaiba vágyódik filozófiája és zenéje is. Sorsában komoran jelentkezik, — a legújabb időben is, — az irrealista és a lét bizonytalansága, s történeti szétszaggatottságának visszhatásaként a vágy az egység felé. Politikájában is valósággal a világmindenség vándora. Történeti korszakainak tájékozódásai hol dél felé, hol meg kelet felé mutatnak s szellemi és hatalmi hódító útjai az egész világra kiterjednek. Szerzőnk különös kedvvel mélyed el a német népjellem problémáinak filozófiai vizsgálataiban, amit műveltségének gyökerei és az egész fejlődése magyaráznak.

A németiség szellemi karakterrajza tehát valóban fontos fejezetet jelent Prohászka Lajos könyvének fölépítésében, de fejtegetéseinek lényegét mégis a bujdosó típus, a magyarság jellemképe adja. Amit a magyarságra nézve nem kevésbé mélyreható fejtegetésekkel, azonban nem a többi európai nemzettel vagy csupán a némettel szembeállítva, hanem önmagában, egyszerűbb módon, a karakterológia-lélektani irányának eszközeivel állapított meg Bognár Cecil *A magyarság jellemrajza* c. tanulmányában (Budapesti Szemle, 1935. évi 692. szám), azt Prohászka a magyar sors kérdéseit filozófiai magasságokig emelve mutatja be. A magyarság sorsát a németiséggel való kapcsolatában vizsgálja s így könyvének ez a fejezete egyben a német-magyar kultúrközösség történetfilozófiai megalapozását is jelenti. Ennek kifejtése közben föl-fölsír fájdalma a magyar sors fölött. Története első századaiban a latin szellem büvkörébe kerülve nem jelentett a magyarságra nézve veszélyt a német szellemiség a tatárjárás után és a török hódoltság idejében azonban sorsközösséget kellett vállalnia Európa vándoraival, a németiséggel s azóta lett hontalanná a magyar, bujdosóvá saját házában is, sőt Európa bujdosójává, ki az igazi Európa építésében nem vehet részt, mert ebben kisebb értékű népek akadályozzák. A magyar nép ezért a sors elől önmagába menekül, nem vágyódik a végtelen felé, mint társa a kultúrközösségekben, mert minden törekvése a közvetlenre, a térbeli elhatároltságra, a finitizmusra, az örök magyar elzárkózásra irányul. Ugyanakkor érzi azonban kötöttségének tür-

hetetlenségét s folyton lázadzik ellene. Innen magyarázható az örök magyar ellenzéki szellem, az örök tusakodás.

Igy értelmezi szerzőnk a magyar bujdosás fogalmát s a „bujdosót“, mint a magyar szellemiség képviselőjét, így a nemzetnek azt a lelki adottságát, amit magyar sorsnak nevezhetünk.

Prohászka Lajos könyve valóban a magyar sorstudománynak megalapítását jelenti s mindenkor a történetfilozófián alapuló, egész nemzetek jellemzésére törekvő karakterológia egyik nagyjelentőségű alkotása fog maradni.

Gyulai Agost dr.

Dr. Jancsó Elemér: Az erdélyi magyarság életrsorsa nevelésügyének tükrében 1914—1934. (Nagy László könyvtár 4.) Budapest, 1935, Merkantil-nyomda könyvkiadó vállalat. 112 lap.

Az elszakított magyarság közoktatásügyével, melynek egyik fejezetét szerzőnk is vizsgálja, Kornis Gyula könyve foglalkozott először behatóan 1927-ben. Az elcsatolt területek elszakítása óta eltelt 7—8 esztendő akkoriban eléggé komoly figyelmeztetés volt arra, hogy a magyar közvélemény szemébe nézzen a tényeknek, melyek kérelhetetlenül összetorlódtak hazájukat elvesztett honfitársaink felett és föltornyosultak a mi érzelmi világunk előtt is. Az azóta eltelt újabb 7—8 év viszont arra intette főleg a határon innen élő magyarságot, hogy szembe nézzen okulás s a jövő lehetőségének mérlegelése végett az 1914-től kezdve napjainkig fölmerült tények mögött mutatkozó társadalmi jelenségekkel is.

Ezt a vizsgálatot kívánta elvégezni Erdély elszakított magyarságára vonatkozólag Jancsó Elemér, kolozsvári református liceumi tanár, mikor a magyarság e nagyjelentőségű töredékének sorsát megrajzolta nevelésügyének tükrében.

Vizsgálataink tanulsága — már most megállapíthatjuk, — az, hogy ha a történeti eltulodások nagy változásokat hoztak is létre, az élet folytonossága mégis csak fönállott s hely és idő távolából nevez a dolgot, újra tapasztalni kellett azt az igazságot, hogy a szellem élete egységes és törhetetlen s mindenféle gátlások ellenére is újból és újból megújította önmagát. Jancsó Elemér vizsgálódásai bebizonyították, hogy az utódállamok közül a román imperium alá került Erdély pedagógiai fejlődéstörténete is a szellemi integritás mellett tanuszkodik.

Jól érezte szerzőnk, hogy az erdélyi magyarság háború utáni nevelésügyét megírni, arról hűséges és a mai tudomány követelményeinek megfelelő képet adni egyet jelent az erdélyi magyar kisebbség egész élettörténetének, problematikájának felvázolásával. A Romániához csatolt területek magyar nevelésügyét meg akarván értetni, nem elégedett meg néhány kiragadott és hatásosan felhasznált statisztikai adat felsorolásával, hanem úgy rendezte megfigyeléseinek, gyűjtésének anyagát, hogy minden adatnak, minden részletnek, minden magyarázatnak feladata az, hogy a kétmilliónyi romániai magyarság életalakulását, erőviszonyait megvilágítsa. Azt reméli szerzőnk, hogy az erdélyi magyarság nemzeti életterejének ilyen felmérése rá fogja vezetni a ma Erdélyben élő magyar nemzedékeket neveléspolitikájuknak eredményeire, hibáira és sok tekintetben a követendő utakra is.